

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

REZUMATUL TEZEI DE ABILITARE

TITLUL Interacțiuni inter-culturale în estul bazinului carpatic la sfârșitul celei de-a doua epoci a fierului și începutul perioadei provinciale romane

Cross-cultural interactions in the eastern Carpathian Basin from the Late Iron Age to the early Roman provincial period

.....
.....

Domeniul de abilitare: Istorie și Studii culturale

Autor: Mariana Elena EGRI

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR
DOMENIUL DE DOCTORAT ISTORIE ȘI STUDII CULTURALE

TEZĂ DE ABILITARE
REZUMAT

**INTERACȚIUNI INTER-CULTURALE ÎN ESTUL
BAZINULUI CARPATIC LA SFÂRȘITUL CELEI DE-A
DOUA EPOCI A FIERULUI ȘI ÎNCEPUTUL
PERIOADEI PROVINCIALE ROMANE**

CANDIDAT
Dr. Mariana Elena Egri
CS II
Academia Română, filiala Cluj-Napoca
Institutul de Arheologie și Istoria Artei

Cluj-Napoca
2022

CUPRINS

1. Estul bazinului carpatic prin lentila arheologiei. Sinteza evoluției carierei.....	3
1.1. Cărți publicate.....	8
1.1.1. <i>The Celts from the Carpathian Basin between Continental traditions and the fascination of the Mediterranean</i> . Editura Mega, Cluj-Napoca 2011, ISBN 978-606-543-143-0 (co-autor A. Rustoiu).....	8
1.1.2. <i>Beyond Boundaries. Connecting Visual Cultures in the Provinces of Ancient Rome</i> . Getty Publishers, Los Angeles 2016, ISBN 978-1-60606-471-9 (co-autori S.E. Alcock & J.F.D. Frakes).....	12
1.1.3. <i>Iron Age Connectivity in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 13–15 October 2017</i> . Editura Mega, Cluj-Napoca 2018, ISBN 978-606-020-028-4 (co-autori S. Berecki & A. Rustoiu).....	14
1.1.4. <i>Connectivity and social dynamics in the Carpathian Basin (1st century BC – 1st century AD). An archaeological investigation</i> . Editura Mega, Cluj-Napoca 2019, ISBN 978-606-020-026-0.....	15
1.1.5. <i>The Archaeology of Mithraism. New Finds and Approaches to Mithras-worship</i> . Peeters Publishers, Leuven 2020, ISBN 978-904-294-352-0 (co-author M.M. McCarty).....	20
1.1.6. <i>Guidebook for designing Local Archeo Plans</i> . Cluj-Napoca 2021, Editura Mega, ISBN: 978-606-020-339-1.....	24
1.1.7. <i>Community dynamics and identity constructs in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age. The impact of human mobility</i> . Cluj-Napoca 2021, Editura Mega, ISBN: 978-606-020-174-8 (co-autor A. Rustoiu).....	28
1.2. Principalele domenii de cercetare științifică, pe baza articolelor și capitolelor de carte publicate.....	30
1.2.1. “Bunuri de prestigiu”.....	30
1.2.2. Zone de contact și periferalități negociate.....	43
1.2.3. Banchetele lumii de dincolo.....	63
1.2.4. Provincializarea estului bazinului carpatic: Apulum ca studiu de caz.....	76
1.2.5. O comunitate mithraică glocală la Apulum.....	82
2. Planuri de dezvoltare a carierei.....	94
3. Bibliografie.....	99

Teza de abilitare este structurată în trei capitole, fiecare conținând un număr de sub-capitole, conformându-se astfel legislației specifice în vigoare. Primul capitol include o sinteză a principalelor rezultate ale carierei academice și didactice, după conferirea titlului de doctor în arheologie clasică în anul 2009 de către Universitatea din Cambridge, Marea Britanie. Cel de-al doilea capitol prezintă planurile de dezvoltare a carierei academice și didactice, inclusiv principalele direcții de cercetare care vor fi dezvoltate în continuare și conexiunile acestora cu dezbaterile internaționale curente din acest domeniu. În sfârșit, cel de-al treilea capitol cuprinde bibliografia citată în lucrare.

1. Estul bazinului carpatic prin lentila arheologiei. Sinteza evoluției carierei

1.1. Cărți publicate

De la finalizarea doctoratului și până ac um, am publicat un număr de opt cărți, dintre care două ca autor și alte cinci ca editor. Dintre acestea, două a fost publicate la edituri prestigioase din străinătate, iar celelalte la edituri românești acreditate CNCS categoria A. Toate aceste cărți au fost bine primite de comunitatea academică, fiind recenzate favorabil atât în România, cât și în străinătate.

Dintre cele două cărți de autor, cea intitulată *Connectivity and social dynamics in the Carpathian Basin (1st century BC – 1st century AD). An archaeological investigation* reprezintă o versiune mult îmbunătățită a tezei de doctorat susținute în anul 2009 la Universitatea din Cambridge, Marea Britanie, intitulată *Communal identity and provincial integration in the Lower Danube: an archaeological study of ceramics (late 1st century BC – early 2nd century AD)*. În această carte, pe lângă ceramică, au mai fost luate în discuție multitudinea de alte date arheologice. În același timp, premisele teoretice au fost mai clar ancorate într-o serie de concepte cheie precum zonele de contact și periferalitatea negociată, ambele fiind preluate din sociologie și aplicate sistematic în analiza arheologică. Această abordare metodologică originală a permis o explicație mai clară și mai coerentă a proceselor care au guvernat interacțiunile sociale și culturale din perioada respectivă, marcată de avansul roman înspre Europa temperată și transformarea multor teritorii în provincii romane. În același mod, poate fi înțeles mai bine și rolul pe care anumiți indivizi sau grupuri sociale l-au jucat în procesul de provincializare a comunităților locale, dar și apariția unor structuri identitare particulare.

Ce-a de-a doua carte de autor, *The Celts from the Carpathian Basin between*

Continental traditions and the fascination of the Mediterranean, reprezintă rezultatul cercetărilor desfășurate în cadrul unui fellowship acordat în anul 2011 de către Fundația Mellon la American School of Classical Studies de la Atena. Cartea oferă o analiză detaliată a modului în care comunitățile celei de-a doua epoci a fierului din estul bazinului carpatic au receptat și transformat anumite elemente ale culturii materiale sau practici culturale din estul Mediteranei în perioada elenistică. Astfel, a fost demonstrat faptul că aceste comunități locale nu au fost doar niște elemente pasive ale acestor interacțiuni socio-culturale inter-regionale, ci au jucat un rol activ prin intermediul unor procese sociale de selecție și transformare a acestor bunuri, care au fost guvernate mai ales de interese, practici și norme locale. Un rezultat semnificativ a fost apariția unor forme și practici hibride, care au combinat elemente având o origine diversă și care au cunoscut apoi o răspândire relativ largă în bazinul carpatic.

Cele cinci cărți publicate în calitate de editor sunt toate rezultatul unor proiecte de cercetare naționale sau internaționale în care am participat sau pe care le-am coordonat.

Astfel, volumul intitulat *Beyond Boundaries. Connecting Visual Cultures in the Provinces of Ancient Rome* include rezultatele obținute în cadrul proiectului internațional *The Arts of Rome's Provinces*, finanțat de Fundația Getty. Volumul oferă un model inovativ de investigare a artei romane provinciale din perspective multiple, pe baza unor studii de caz diverse atât ca localizare spațială sau temporală, cât și din punct de vedere al categoriilor de artefacte studiate.

Cel de-al doilea volum editat, intitulat *Iron Age Connectivity in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 13–15 October 2017*, include cea mai mare parte a lucrărilor prezentate în cadrul colocviului organizat în cadrul seriei tradiționale de conferințe *Iron Age in the Carpathian Basin*. Tema centrală a acestui volum este legată de diversitatea mijloacelor și structurilor de comunicare și schimb care s-au dezvoltat între spațiul mediteranean și Europa temperată în ce-a de-a doua epocă a fierului și la începutul perioadei romane provinciale, precum și de efectele pe care aceste schimburi le-au avut asupra comunităților implicate.

Cel de-al treilea volum editat, intitulat *The Archaeology of Mithraism. New Finds and Approaches to Mithras-worship*, include lucrările prezentate în cadrul unei conferințe internaționale dedicate noilor perspective și metode din arheologia practicilor mithraice. Această conferință a fost organizată în cadrul proiectului internațional *Apulum Mithraeum III*. Conceput pe baza unor studii de caz incluzând cele mai recente rezultate ale cercetărilor

arheologice dintr-o serie de mithraea din Europa Levant, volumul oferă o abordare inovativă, care aduce în discuție diversitatea practicilor sociale, religioase sau economice asociate cultului mithraic, dar și rolul rețelelor de comunicare în transmiterea și transformarea acestor practici de la o comunitate provincială la alta.

Cel de-al patrulea volum editat, intitulat *Guidebook for designing Local Archeo Plans*, a fost realizat în cadrul proiectului *ARCHEODANUBE. Archaeological Parks in Urban Areas as a Tool for Local Sustainable Development*, finanțat de către Interreg Danube Transnational Programme al UE. Acest volum este un manual de implementare a proiectelor desfășurate de autoritățile locale sau regionale din diverse state ale UE pentru protejarea și valorificarea sustenabilă a patrimoniului arheologic prin intermediul parcurilor arheologice organizate ca obiective turistice.

Cel de-al cincilea volum editat, intitulat *Community dynamics and identity constructs in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age. The impact of human mobility*, include rezultatele cercetărilor multi-disciplinare realizate de echipa proiectului *Community dynamics and identity constructs in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age. The impact of human mobility*, coordonat de Dr. Habil. Aurel Rusu și finanțat de UEFISCDI. Fiecare dintre aceste contribuții a investigat diverse aspecte legate impactul pe care mobilitatea umană individuală sau colectivă l-a avut asupra dinamicilor sociale comunitare, a constructelor identitare, a modului de organizare a habitatului și teritoriului, a rețelelor de comunicație și schimb, a dietei și practicilor agricole și pastorale.

1.2. Principalele domenii de cercetare științifică, pe baza articolelor și capitolelor de carte publicate

1.2.1. "Bunuri de prestigiu"

Primul grup de articole inclus în această lucrare are ca temă centrală rolul pe care anumite bunuri, tehnologii, practici sau chiar indivizi specializați de origine străină sau locală, l-au avut în cadrul competiției sociale intra- și inter-comunitare din bazinul carpatic în ce-a de-a doua epocă a fierului și la începutul perioadei provinciale romane. Pe baza unor studii de caz, articolele examinează modul în care anumite practici sociale restrictive locale au determinat apariția așa-numitelor „bunuri de prestigiu” în cadrul unor comunități sau grupuri sociale din estul bazinului carpatic, modificând în același timp statutul social al artizanilor care lucrau pentru membrii elitelor. O altă concluzie importantă subliniază rolul

determinant pe care aceste practici locale l-au avut în apărta „bunurilor de prestigiu” în mediul local, demontând astfel opiniile mai vechi bazate pe modelul interpretativ „centru – periferie” care favoriza influențele venite dinspre bazinul mediteranean.

1.2.2. Zone de contact și periferilități negociate

Cel de-al doilea grup de articole inclus în această lucrare are ca temă centrală modul în care zonele de contact și periferilitățile negociate au apărut și s-au manifestat la sfârșitul epocii fierului și începutul perioadei provinciale romane în bazinul carpatic. Cele două concepte au fost preluate din sociologii aplicate cu succes în analiza arheologică a unor contexte și situri datorită capacităților lor de a identifica și explica o serie de procese sociale și culturale complexe care au apărut în conjuncție cu expansiunea romană în bazinul carpatic. Acest model interpretativ original a permis o explicație mai clară și mai coerentă a proceselor de provincializare a comunităților locale, inclusiv apariția unor noi constructe identitare și integrarea diferențiată a unor grupuri sociale.

1.2.3. Banchetele lumii de dincolo

Cel de-al treilea grup de articole inclus în această lucrare are ca temă centrală analiza unor practici funerare specifice epocii fierului și începutul perioadei provinciale romane în bazinul carpatic. Aceste practici de convivialitate colectivă, având motivații comemorative și de confirmare a statutului social, sunt strâns legate de competiția socială, mai ales la nivelul elitelor comunitare, sau de transformările social-politice și culturale provocate de mobilitatea umană din perioada respectivă. Un aspect particular al acestor practici funerare este reprezentat de înmormântările simbolice care au apărut spre sfârșitul epocii fierului, ca un element de diferențiere rituală și socială a unor membri ai elitelor locale.

1.2.4. Provincializarea estului bazinului carpatic: Apulum ca studiu de caz

Cel de-al patrulea grup de articole inclus în această lucrare are ca temă centrală modul în care conurbația de la Apulum s-a dezvoltat ca cel mai important centru economic și social al Daciei romane. Articolele incluse aici pornesc de la o serie de studii de caz care au examinat diverse categorii de artefacte și contexte arheologice rezultate din cercetările de teren ale ultimilor ani: producția ceramică, consumul de ulei de măsline și vin mediteranean,

hinterlandul agricol, rolul complexelor agricole de tip *villa rustica*. Aceste analize detaliate au oferit informații relevante privind dezvoltarea socială și economică a conurbației romane și a zonei înconjurătoare, dar și despre natura și modul de funcționare al rețelelor de comunicație și schimb, provinciale sau inter-provinciale, în care Apulum a fost integrat.

1.2.5. O comunitate mithraică glocală la Apulum

Cel de-al cincilea grup de articole inclus în această lucrare are ca temă centrală modul în care s-a constituit și a funcționat o comunitate mithraică importantă de la Apulum, asociată mithraeum-ului III din zona *canabae*-lor. Analiza datelor arheologice rezultate în urma a patru ani de cercetări de teren, precum și investigațiile interdisciplinare, au adus la lumină o serie de practici, indivizi și credințe care atestă integrarea acestei comunități în diverse rețele de interacțiune socială la nivel local, provincial și inter-provincial. De asemenea, au fost identificate o serie de practici rituale și conviviale particulare care au caracterizat comunitatea mithraică locală, a fost clarificată cronologia carierei publice a unui personaj important al Daciei romane (P. Aelius Marus) au fost completate informațiile arheologice privind oficiul vamal roman care a funcționat la Apulum.

2. Planuri de dezvoltare a carierei

Planurile de dezvoltare a carierei în continuare includ două paliere complementare: cercetarea științifică (incluzând și cercetările de teren) și pregătirea studenților în metodele moderne de cercetare arheologică.

2.1. Cercetarea științifică

În ceea ce privește cercetarea științifică, planurile mele de dezvoltare a carierei includ continuarea și extinderea proiectelor multi-anuale aflate în desfășurare, concomitent cu dezvoltarea altora noi, care să valorifice experiența și rezultatele științifice deja obținute. Prin urmare, aceste planuri includ:

- Amplificarea cercetărilor arheologice interdisciplinare la Apulum și în zona înconjurătoare pentru clarificarea unor aspecte importante privind rolul acestei conurbări în integrarea Daciei romane în structurile sociale, administrative, economice și culturale ale imperiului și transformările sociale prin care au trecut comunitățile locale de-a lungul timpului;

- Continuarea unor proiecte de punere în valoare a patrimoniului arheologic din zonă și de educare a publicului, în colaborare cu Muzeul Național al Unirii Alba Iulia;
- Dezvoltarea unui proiect arheologic interdisciplinar, bazat pe o colaborare inter-instituțională internațională, având ca țintă transformările sociale și economice și impactul acestora asupra organizării habitatului și teritoriului pe valea mijlocie a Mureșului de la sfârșitul epocii fierului și până în perioada medievală;
- Publicarea monografiilor celor două situri majore în care sunt coordonatorul cercetărilor – mithraeum-ul III de la Apulum și villa rustica de la Oarda-Bulza;
- Prezentarea și publicarea de studii preliminare și de sinteză pe teme conexe proiectelor de cercetare aflate în desfășurare;
- Dezvoltarea în continuare a unor parteneriate de cercetare cu instituții academice din alte țări în vederea integrării rezultatelor științifice obținute în marile dezbateri științifice internaționale din domeniu.

2.2. Cariera didactică

- Continuarea colaborării didactice cu Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB Cluj pentru pregătirea de viitori specialiști în arheologie și științe conexe la nivel de licență și master;
- În calitate de ~~potențial~~ coordonator de doctorate, am competențele necesare pentru următoarele domenii: Teorie, metodologie și practică arheologică, Arheologia celei de-a doua epoci a fierului, Arheologie provincială romană, Cultură materială, Științe umaniste digitale, Recepția antichității clasice, Antropologie culturală.
- Recrutarea și pregătirea doctoranzilor în arheologie în cadrul SCOSAAR;
- Pregătirea unui modul interdisciplinar în cadrul SCOSAAR, pentru îmbunătățirea competențelor în cercetarea științifică ale doctoranzilor în arheologie, istorie și studii culturale;
- Pe termen mediu, organizarea unei noi echipe de cercetare arheologică interdisciplinară, compusă din tineri cercetători, în cadrul Institutului de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române filiala Cluj-Napoca.